

PUT SEDER IN YOUR SEDER

From darkness to light
Vehi She'amda through the ages

Sunday April 21st
@ 8:00 am

Rabbi Ya'akov Trump

Pesach 5784

Vehi She'amda

וְהִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שְׁלֹא אֶחָד בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֲלֵא שְׁבָכֶל
דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.

AND THIS is what has stood by our ancestors and us;
for it was not only one man who rose up to destroy us:
in every single generation people rise up to destroy us –
BUT THE HOLY ONE, BLESSED BE HE, SAVES US FROM
THEIR HANDS.

מתחיל בגנות ומסיים בשבח, נדורש מארמי אוֹבֵד אָבִי, עַד שְׂיִגְמַר פֶּל הַפְּרִשָּׁה כְּלָה: רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִזָּה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלִשָּׁה דְבָרִים אֵלּוּ בְּפֶסֶח, לֹא יֵצֵא יָדָיו חוֹבְתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן, פֶּסֶח, מִצָּה, וּמְרוֹר.

Lulled into Complacency

R. Nachman Cohen

The Vilna Ga'on's interpretation of this paragraph is still poignant and current. When Israel is blessed with periods of peace, well-meaning Jews exclaim that they are horrified and shocked that one can say, "in every generation there are those who plot and/or rise up against Israel to harm or exterminate Jews." Says the Vilna Ga'on, צא ולמד [go out and learn] from the incident of Lavan. From the account of the story in *Bereishit* it is not evident that Lavan intended to destroy Ya'akov and his children.

Yet, in *Devarim*, we are commanded to recite a paragraph which begins with the words "ארמי אוֹבֵד אָבִי" (Lavan wished to destroy Ya'akov). The Vilna Ga'on notes, just as Lavan's intention to devastate Israel existed but was undetected, so, too, is this the case in every generation. (There is no greater proof than the Durban Conference of 2001, where practically every nation in the civilized world voted that Israel was a racist, apartheid, state.)

The Covenant

Shibolei Haleket

R. Zedekiah ben Abraham Anav was an Italian rabbi and posek. He studied in Wurzburg, Germany, under students of the great Ba'al Tosafot, R. Shimshon miShantz. Later, he returned to Rome, the city of his birth, and continued his studies under his uncle, R. Yehudah ben Binyamin. In his old age, he studied mystical interpretations of Rambam's Moreh Nevuchim with the famous itinerant kabbalist and mystic, R. Avraham Abulafia. His work, *Shibbolei Haleket*, was referenced extensively by subsequent poskim.

והיא שעמדה לאבותינו ולנו. פ' אחי ר' בנימין נר"ו הבטחת הגאולה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו בין הבתרים כשהראה לו השעבוד וגליות היא אותה ההבטחה שעמדה לאבותינו במצרים ובבבל ובמדי וביוון והיא העומדת לנו באדום שאז הראה לו כל הגליות וכן הוא מפורש בבראשית רבא אימה זו בבל חשיכה זו מדי גדולה זו יון נופלת עליו זו אדום וכשם שהראה לו השעבוד כן הראה לו הגאולה כמו שפירשנו למעלה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול על כולן הוא אומר כן:

Zevach Pesach, Abarbanel

Don Isaac Abarbanel, often referred to simply as Abarbanel, was a Bible commentator, philosopher, apologist, financier and statesman. Born in Portugal, he displayed a great mastery of both Jewish and secular learning from his youth. His precocious abilities in financial matters attracted the attention of King Alfonso V of Portugal, who appointed him royal treasurer. He used his great wealth and position to help free Jews sold into slavery in Morocco. When Alfonso died in 1483 and Abarbanel was falsely accused of conspiring against the king, he fled for his life to Toledo in Castille, leaving behind a large fortune which had been confiscated. There he devoted himself to composing his famous Biblical commentary. He also answered the call of Queen Isabella and contracted as supplier of the royal army and tax farmer, lending significant sums to help fund the Moorish war. When the Edict of Expulsion was issued, he strove mightily to have it rescinded, offering a fortune to the crown to no avail. He left with his brethren and settled in Naples. When that city was overtaken by the French, he again was forced to leave without his possessions, following his patron to Sicily, Corfu, and finally, to Venice. His apologetic works argued for the Jewish idea of the Mashiach, his exegetical works were unique in that they took social and political issues into consideration, and in his philosophical works he severely criticizes many of his Jewish philosophical predecessors.

היא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו וכו'. אחרי שהמגיד נתן ברכה והודאה להשם יתברך על אשר שמר הבטחתו לישראל בענין יציאתם ממצרים, אמר עוד ששמירת אותה הבטחה לא לבד הועילה להם לענין היציאה מהגלות, כי גם בצרות אחרות שהיו אבותינו או אנחנו מאז ועד היום הועילה ההבטחה ההיא ועמדו להם ולנו לפליטה גדולה, וכמו שהוכיח מענין לבן.

Timing

Maasei Nisim

Rabbi Yaakov Lorberbaum was a Polish rabbi, talmudist, and posek. His best-known works, Chavot Da'at on Shulchan Arukh Yoreh De'ah and Netivot Mishpat on Shulchan Arukh Choshen Mishpat, have had a formative impact on classic Torah study to the present day. He was a great-grandson of the Chakham Tzvi.

והיא שעמדה לאבותינו. יפלא בפסקא הזאת היאך עמדה הבטחה הזאת שהבטיח לאברהם שאחר ת' שנה יצאו לנו ולדורותינו עד שאמר והיא שעמדה וכו'. וביישוב זה נאמר כי זה מוסב על ברוך הוא שהקב"ה מחשב את הקץ לעשות דהיינו במחשבת הקץ במשך הזמן מוריד השפעה וכמו שפירשתי בפסקא הקודמת. לזה אמר שג"כ לדורות היא שעמדה לנו כי אף בהיותנו בגלות ומרוחקים קצת מהשגחתו ית' ויתעלה מ"מ כיון שהבטיח קץ לכל גלות ומחשבתו שמחשב כל קץ במשך הגלות היא הגורמת לנו שפע טוב עד שהשפעה זו מצילנו מיד הקמים עלינו לכלותינו.

The Role of Exodus in our Theology

Ephod Bad

19th-century rabbi and preacher in Warsaw. Author of Efad Bad, a commentary on the Passover Haggadah; Avnet Bad on ethics; and Dovev Siftei Yesheinim — a eulogy he delivered upon the passing of R. Dov Berish Meisels, chief rabbi of Warsaw.

והיא שעמדה לאבותינו ולנו כו'. ר"ל היציאה ממצרים עמדה לאבותינו ולנו, שלא נזוו מאמונתנו בהקב"ה ית"ש ע"י פירסום גדולתו ושינוי טבעי דצח"מ, והמופת לזה שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו, ר"ל כליה נקרא שנשכח שם הדבר לגמרי, היינו שנשליך מעלינו עול קדשו ית"ש ולא יזכר שם ישראל עוד, והקב"ה מצילנו מידם, ר"ל במה שעשה כל הנסים הללו דומה כאלו כל פעם מצילנו מידם:

Our Protection

Avudraham

R. David ben Yosef Abudarham (mid-14th century) was a Spanish rabbi and commentator on Jewish liturgy. His best known work is Sefer Abudarham, one of the earliest and most widely accepted commentaries on Jewish liturgy. He was closely connected to Rabbenu Asher ben Yechiel and his son, R. Jacob ben Asher.

שלא אחד בלבד עמד עלינו וכו' והקב"ה מצילנו מידם כדי להראות השגחתו בישראל מקים להם בכל דור ודור אויבים ומציל אותם מידם.

Maasei Nisim

Rabbi Yaakov Lorberbaum was a Polish rabbi, talmudist, and posek. His best-known works, Chavot Da'at on Shulchan Arukh Yoreh De'ah and Netivot Mishpat on Shulchan Arukh Choshen Mishpat, have had a formative impact on classic Torah study to the present day. He was a great-grandson of the Chakham Tzvi.

וזוהו מאמרם שזה עמדה לאבותינו במה שנתברר להם אהבתו ית' במה שמצילנו מידם עכ"ש.

Unity

Sfas Emes

R. Yehudah Aryeh Leib Alter (Hebrew: יהודה אריה ליב אלטר, 15 April 1847 – 11 January 1905), also known by the title of his main work, the Sfas Emes (Ashkenazic Pronunciation) or Sefat Emet שפת אמת (Modern Hebrew), was a Hasidic rabbi who

succeeded his grandfather, Rabbi Yitzchak Meir Alter, as the Av beis din (head of the rabbinical court) and Rav of Góra Kalwaria, Poland (known in Yiddish as the town of Ger), and succeeded Rabbi Chanokh Heynekh HaKohen Levin of Aleksander as Rebbe of the Gerrer Hasidim.

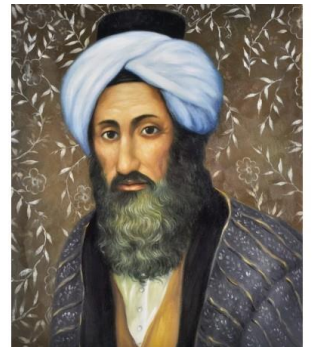
”שלא אחד” – בגלל שאין אנו מאוחדים יחדיו, ”בלבד” – דבר זה בלבד
”עומדים עלינו לכלותנו”, עלול להמיט עלינו כליה.

Our Actions

Zeroa Yamin, The Chida

R. Hayyim Yosef David Azulai (Chida) was a rabbinic scholar, prolific writer, publisher, pioneering biographer, and bibliographer. A great-great grandson of R. Avraham Azulai (the author of an important commentary on the Zohar), he was educated by some of the greatest rabbis of his generation, including Or HaChayyim Hakadosh (R. Chayyim ibn Attar) and R. Shalom Sharabi. He mastered Talmud, kabbalah and Jewish history at an early age. Though born and raised in Jerusalem, he spent much of his life as an emissary from the land of Israel traveling throughout the Jewish communities of Europe and raising funds for the support of communities in the land of Israel. His scholarship, knowledge of multiple languages, physical resilience, and bravery made him an ideal candidate for the task of emissary, on whose success the survival of the Jewish community of Chevron depended. Wherever he went, he visited famous libraries and examined books and manuscripts that he later described in Shem Gedolim, his unique and indispensable bibliographic dictionary. He read widely, seemingly remembered everything, and wrote and published numerous works on almost every imaginable Torah topic.

שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו אפשר במה שידוע שכל כח הסט"א הוא בעונותינו שטורף ניצוצי תורה ומצות וזהו חיותם ומן הראוי היה שהסט"א תחזיק לנו טובה שבעבורינו יש לה קיום ואדרבה עולה ומשטין יורד ומקטרג וכמ"ש בזהר הקדוש וז"ש עומדים עלינו עומדים ומתקיימים בשבילנו והיינו מכה עונותינו דוקא יש להם קיום ועכ"ז לכלותינו שמדתם להרע כאמור:

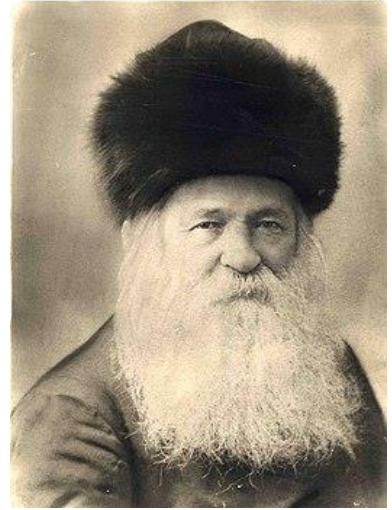

Assimilation

R. Chaim Berlin

R. Chaim Berlin (1832, Valozhyn – 1912, Jerusalem) (חיים ברלין) was an Orthodox rabbi and chief rabbi of Moscow from 1865 to 1889. He was the eldest son of the Netziv, Rabbi Naftali Zvi Yehuda Berlin.

"בכל דור ודור" - כפל לשון על שום מה.
 אלא שלא כל הדורות שווים בגזירותיהם ובתחבולותיהם. דור דור ודרכי
 תחבולותיו לכלות את ישראל.
 יש דור שמתנכלים עלינו בצרות ועינויים וכל מיני גזירות קשות לכלותנו
 ולהעבירנו על דתנו. ואבי שיטה זו הוא פרעה הרשע.
 לעומת זאת, יש דור שבאים עלינו לכלותנו להעביר על דתנו מתוך "אהבה
 וחיבה" כביכול. ואבי שיטה זו הוא בלעם הרשע בעצתו הטמאה לבלק - "לכך
 איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך" (במדבר כד, יז).
 מטרת כולם היא אחת - "עומדים עלינו לכלותנו", וכל ההבדל הוא רק
 בשיטות ובדרכי התחבולה.
 ומהם ומהם הצילנו ה', "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים
 ולא געלתים לכלותם" (ויקרא כו, מד).
 "והקב"ה מצילנו מידם".

The Torah

Tevele Bondi

Prominent member of the Frankfurt community in late 19th century, author of "Maarechet Heidenheim", a commentary on the Pesach Haggadah.

והיא וכו' קאי לפי הפשט על מאי דסליק מיני' היינו על ברכוש גדול שהכוונה על
 התורה וזכות התורה עמדה לאבותינו ולנו וגם לנו בזה הגלות כי אין לנו שיוור רק
 התורה ונוכל לומר כי מלת "והיא" מרמז באותיותי' הא' על האחדות שישראל
 מאמינים ביחוד שמו יתב' ויתעלה יו"ד מרמז לעשרת הדברות ה"א מרמז לחמשה
 חומשי תורה. וי"ו מרמז על שיתא סדרי משנה בזכות זה הקב"ה מצילנו מידם וזהו
 האותיות למפרע מהאי טעמא בתחילה על שיתא סדרי משנה להראות שחביבי דברי
 סופרים יותר מדברי תורה כמו שהביא הש"ס ע"פ כי טובים דודיך מיין, מיינה של
 תורה: ולהמשיך מאמר הגדה ואח"כ יצאו ברכוש גדול בזכות "והיא" וכו' איתי
 במס' ר"ה דף י"ב ע"א אידי דחביבא ליה אקדמא ע"ש.

The Shechina

Geulas Olam, Chida

גאולת עולם על הגדה של פסח, מגיד, מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ה'א'

היא שעמדה לאבותינו ולנו וכו'. הנה נודע שרבינו האר"י ז"ל פירש היא שעמדה על השכינה שהיא כביכול עמנו ואצולי מצלא ואגוני מגנא זהו תורף אמרי קדוש, וכבר ידוע שהשכינה נקראת תפלה שהיא מתפללת תמיד להקב"ה על צרכיה כמ"ש הרב עיר וקדיש מהר"ם פאפירש במאורות נתן ע"ש ואפ' דז"ש היא שעמדה לאבותינו ולנו כלומר שמתפללת על בניה וכמ"ש פ' תפלת השחר אין עמידה אלא תפלה כמ"ש ויעמוד פנחס ויפלל והיינו דקאמר שעמדה לאבותינו ולנו שמתפללת לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד וכו' נקט עמד עומדים כמשז"ל כל המצר לישראל נעשה ראש וז"ש עומדים עלינו לכלותנו כי במה שיועצים ורוצים לכלותינו נשאו ראש וא"ש עומדים עלינו.

The Dees and Jewish Women

Last Seder night, I sat around my table with my wife, Lucy, our five children, and my parents, and we sang a song from the Haggadah: "Vehi Sheamda", to the tune by Yonatan Razel. It is a rousing melody and I recall feeling a sense of joy and unity that I had not experienced before.

Little did I know that just 36 hours later, I would be standing at the site of the terror attack where my wife and two daughters, Rina and Maia were killed. The song "VeHi SheAmda" became one of the songs that we sang at the two funerals and the Shloshim (ending the 30 days of mourning), and we will sing it again at their graves on their first yahrzeit.

I believe that all the above have been critical to Jewish survival over the generations, but there is one overall factor that I consider decisive, as suggested in the Talmud (Sotah 11b). The Sages explain that we were saved from Egypt due to the acts of our righteous women. When I consider the tremendous acts of kindness that Lucy performed (including organizing women's learning, visiting new mothers, cooking for those in need, feeding local soldiers, and more), or Maia's passion for bringing friends together for Torah learning and for community building, or Rina's dedication to making everyone around her feel part of a greater whole, then I have hope for Jewish survival.

It is the commitment and love of Jewish women throughout the ages that has brought strength, resolve, and resilience to the Jewish people. The word "VeHi" can be translated as "And this" or perhaps "And she". Perhaps the author of the Haggadah was saying: "And it is she who stood up for our fathers and us", meaning the Jewish mother, sister, and daughter who, through their love and dedication, persuaded us men to keep going through the hardest of times. An IDF commander confided in me recently that the morale of family members left at home during the war is what ultimately enables the fighters to continue until victory.

The Hostages

בס"ד, ניסן ה'תשפ"ד

תפילה על המצב לפני "והיא שעמדה"

זכינו להיות דור של גאולה. זכינו לנסים שאבותינו לא ראו. זכינו למדינה נפלאה ולצבא מדהים.
נוסיף תפילה זו לפני "והיא שעמדה", ונתפלל אל ה',
שיחזק את חיילנו,
ישיב את החטופים,
ישלח רפואה שלמה לפצועים,
וימשיך גאולתנו לגאולה שלמה במהרה בימינו,

בע"ה שנזכה לנסים גדולים בקרוב,
יוסף צבי רימון

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ יי אֱ-לֹהֵינוּ וְאֱ-לֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ,
 שְׁנֵיבֵינוּ לְחַיֵּית בְּדוֹר שָׁל אֱלֹהִים, וְשְׁנֵיבֵינוּ לְרֵאוֹת בְּתַקוּמַת מְדִינָתֵנוּ.
 שְׁנֵיבֵינוּ לְרֵאוֹת בְּגִבּוֹרֵת עֲמֵנוּ, וְשְׁנֵיבֵינוּ לְנִסִּים וּלְנִפְלְאוֹת כְּפִי שְׁהַבְשַׁחְתָּנוּ בְּיַד אֲבֹרְיֶיךָ הַנְּבִיאִים.
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱ-לֹהֵינוּ וְאֱ-לֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתַּחֲוֶה וְתִשְׁמָר אֶת חַלְי אֲבָא הַהֲגָנָה
 לְיִשְׂרָאֵל וְאֲנָשֵׁי בָחוֹת הַבְּשָׁחוֹן, הַעוֹמְדִים עַל מִשְׁמַר אֲרָצֵנוּ וְעָרֵי אֱלֹהֵינוּ.
 תַּן אֶת אוֹיְבֵינוּ הַקָּמִים עֲלֵינוּ נְגִפִים לְפָנֶיךָ.
 שְׁמֹר אֶת חַיֵּינוּ מִכָּל צָרָה וְצָוָקָה, וּמִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה,
 וְשַׁלַּח בָּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ.
 הִשָּׁב אֶת הַשְּׁבוּיִים וְהַחֲטוּפִים בְּרִיאִים וְשְׁלָמִים בְּרוּחַם וּבְנַפְשָׁם,
 שְׁלַח מִהֲרָה רְפוּאָה שְׁלָמָה מִן הַשָּׁמַיִם לְכָל הַפְּצוּעִים,
 וְנָקִים נְקֻמַת דָּם אֲבֹרְיֶיךָ הַשְּׁפוּף.
 הַמְשִׁיךְ אֶת־לֵבְנוּ וּפְדוּתֵנוּ נְפֻשָׁנוּ,
 כְּשֵׁם שְׁהַצַּלְתָּנוּ מִכָּל אֵלֹו שָׁבָאוּ עֲלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ.
 תַּן עֲצָה טוֹבָה לְמַנְהִיגֵנוּ, וְתַשֵּׁע אַחֲרָיִךָ וְאַהֲבָה בְּתוֹכֵנוּ.
 וְנֹאמֶר: "אָמֵן".

The Greatest Miracle

R. Yaakov Emden (1697-1776, Altona, Holstein, Holy Roman Empire) in his introduction to the siddur:

We are in the diaspora as a lost lamb with all that has befallen us from being scattered to being persecuted for thousands of years. There is no nation persecuted like ours. Many were our enemies... but they could not destroy and eradicate us. All the powerful nations of yore are gone, their memory lost... and we who cling to God are still here alive. ... By the life of my soul! When I contemplated these wonders, they appeared greater to me than all the miracles and wonders that God performed for our forefathers in Egypt, and the wilderness, and the Land of Israel. ... All the prophets already saw the depth of exile and complained about its length before it happened. And none of their words were rendered empty."

וְכַפְלָאוֹת שַׁעֲשֵׂה הַשָּׁמַיִם לְאֲבוֹתֵינוּ בְּמַצְרַיִם וּבְמִדְבַר וּבְאֵי • וְכָל
 מִה שְׁאֵרְךָ הַגְּלוּת יוֹתֵר • כַּתְּאִמַּת הַגָּם יוֹתֵר וְנוֹדַע מַעֲשֵׂה תַקְפוֹ
 וּנְבוֹרֵתוֹ • בְּשָׁגֵם כָּל הַנְּבִיאִים כִּבְר רֵאוֹ עוֹמְקוֹ וְהַהֲלוֹכְנוּ וְהַתְּלוֹכְנוּ
 עַל אֲרִיכוֹתָיו הַכַּפְלָא בְּעַרְס הַיּוֹתוֹ • וְהַכֵּה לֹא כַּפַל מְכַל דְּבִרְיָהִם
 אֲרָצָה • אִיִּה אִיפֵה פִי הַמַּכְחִישׁ כֹּלָה כַּעֲשֵׁן וְכַעֲנָן • הַלֵּאִיִּתְּבוֹקֵן
 וְכַלְיוּהֵיוּ יִשְׁחֹקוּ • כִּי אֱלֹהֵי עוֹלָם ה' בְּלַב שְׁלֵם אֵלֵינוּ יִתְחַק •
 ה' אֱלֹהֵי אֲרוֹמְךָ • יוֹחַד לְבָבִי לְיִיחַד שְׁמוֹתֶיךָ לְלַמַּד הוֹעִי רוּחַ צִינָה
 בְּאַמְתֶּךָ • יוֹחַד לְבָבִי לְיִיחַד שְׁמוֹתֶיךָ לְלַמַּד הוֹעִי רוּחַ צִינָה
 לְהַשְׁחִיב בְּחַהֲלֶהךָ • אֲנֵה אֱלֹהֵי הַרוּחוֹת • חוֹקֵר לֵב וּבּוֹחַן עוֹמוֹת •
 לַמַּד לְשׁוֹנֵי הַעֲלֵג לְדַבֵּר אֲחוֹת • הַרְחֵב לְבִי וּפְתַח שִׁפְתֵי בְּאַרְשׁ
 כְּכּוֹחוֹת • וְאַפְתַּח שַׁעַר • לֶחַת לַפְתָּאִים עֲרֻמָּה דַעַת וּמוֹמָה
 לְכַעַר • זֶה הַשַּׁעַר לֵה' דְּרִיקִים יִצְאוּ צוֹ :